

Hemşirelik Öğrencilerinin Üreme Sağlığı Tutumlarının Belirlenmesi

Determination of Reproductive Health Attitudes of Nursing Students

Ferdane Koçoğlu¹ Semra Kocaöz² Pınar Kara³

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Niğde, TÜRKİYE

² Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Niğde, TÜRKİYE

³ Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kahramanmaraş, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 04/05/2021 Kabul tarihi/ Date of acceptance: 01/03/2022

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, Published online: 05/12/2022

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin üreme sağlığı (ÜS) tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte yapılan bu araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında bir üniversitenin sağlık yüksekokulunda öğrenim gören 460 hemşirelik bölümü öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma, 353 hemşirelik bölümü öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, “Veri Toplama Formu” ve “Üreme Sağlığı Ölçeği (ÜSÖ)” kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 20.71±1.83 olup, %31.5’i 22 yaş ve üzerindedir. Öğrencilerin %93.2’si üreme/cinsel sağlık konusunda bilgisi olduğunu, %53.8’i bu konuda ailesi ve öğretmenlerinden bilgi edindiğini belirtmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin %61.2’si okulda, %86.4’ü donanımlı bir profesyonel tarafından ve %69.1’i başvuran bilgilerinin saklı tutularak gençlere yönelik üreme/cinsel sağlık hizmetlerinin verilmesi gerektiği konusunda görüş bildirmiştir. Öğrencilerin cinsiyeti ve babanın öğrenimi dışında (p<0.05), diğer değişkenler ile ÜSÖ toplam puan ortancaları arasında istatistiksel olarak farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır (p>0.05).

Sonuç: Araştırmamızda ÜSÖ’nun genel toplamından alınan puan ortalamaları incelendiğinde, hemşirelik öğrencilerinin ÜS konusunda olumlu tutumlarının geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. ÜS konusunda öğrencilere akran ya da bireysel eğitimler yapılmasının ve danışmanlık hizmetleri sunulmasının ve derslerde bu konuya ağırlık verilmesinin, öğrencilerin olumlu yönde tutum geliştirilmesinde faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, öğrenciler, üreme sağlığı, üreme sağlığı ölçeği, tutum

ABSTRACT

Objective: The aim of this study was to determine the reproductive health (RH) attitudes of nursing students.

Methods: The universe of this descriptive study was consisted of 460 nursing students studying at the school of health of a university health in the spring semester of the 2017-2018 academic year. The research was carried out with the participation of 353 nursing students. The “Data Collection Form” and the “Reproductive Health Scale (RHS)” were used to collect the study data.

Results: The mean age of the students was 20.71±1.83 years and 31.5% were 22 years and over. Among the students, 93.2% stated that they had information on reproductive/sexual health and 53.8% had received this information from their family and teachers. 61.2% of the nursing students expressed their opinion that reproductive/sexual health services should be provided for young people at school, 86.4% by a well-equipped professional and 69.1% by keeping the applicant's information confidential. The student's gender and father's educational status created a statistically significant difference regarding the median general total scores of the RHS (p<0.05) while the other variables did not (p>0.05).

Conclusion: Evaluation of the mean RHS general scores revealed that the positive attitudes of nursing students regarding RH needs to be supported. We believe providing peer or individualized training and consultancy services to the students regarding RH in addition to prioritizing this issue during the lectures could help the students develop positive attitudes.

Keywords: Attitude, nursing, reproductive health, reproductive health scale, students

ORCID IDs of the authors: FK: 0000-0001-7449-622X; SK: 0000-0003-1698-6305; PK: 0000-0001-6710-6713

Sorumlu yazar/Corresponding author: Dr. Öğr. Üyesi Ferdane Koçoğlu

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Niğde, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: ferdane_51@hotmail.com /ferdanetas@ohu.edu.tr

Bu araştırma, 23-26 Nisan 2018 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilen 1. Uluslararası 2. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresi’nde sözel bildiri (s.150) olarak sunulmuştur.

Atf/Citation: Koçoğlu F, Kocaöz S, Kara P. (2022). Hemşirelik Öğrencilerinin Üreme Sağlığı Tutumlarının Belirlenmesi. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 5(3), 355-364. DOI:10.38108/ouhcd.932843

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Kadın ve erkeğin intrauterin döneminden ölüncüye kadar olan tüm yaşam dönemlerinde ele alınan üreme sağlığı (ÜS) (Taşkın ve Zeyneloğlu, 2016), “üreme sistemi, onun fonksiyonu ve işlevlerine ilişkin bütün alanlarda sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, zihinsel ve sosyal yönden en üst düzeyde iyi olma durumu” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım dışında, aynı zamanda ÜS “bireylerin tatmin edici ve güvenli bir cinsel yaşamının olması, üreme yeteneğine sahip olmaları ve bu üreme yeteneklerini kullanmaya karar vermede özgür olmaları” anlamını da taşımaktadır (WHO 2021). Bu tanımlar incelendiğinde, ÜS herkesi ilgilendiren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyüme gelişme süreçleri esnasında kadınların ve erkeklerin çeşitli üreme ve cinsel sağlık ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların birçok faktörün (sosyo ekonomik yetersizlikler, yetersiz bilgi ve bilgilendirme, destek yetersizliği, ulusal politika ve programların açık ve net olmaması vb.) etkisiyle birlikte karşılanamaması durumunda kadınlar ve erkekler, ileri yaş dönemlerinde ÜS sorunlarıyla karşı karşıya kalabilmektedir (AÇS/AP, 2009a).

Toplam hastalıkların kadınlarda üçte birinden ve erkeklerde onda birinden daha fazlasının nedeninin ÜS sorunları olduğu rapor edilmiştir (Aydın, 2000). ÜS ihtiyacı karşılanamadığı için güvensiz seksin gelişmemiş ülkelerde ikinci ve gelişmiş devletlerde dokuzuncu sıradaki ölüm ve sakatlık nedeni olduğu belirtilmektedir (Glasier ve ark., 2006). Kadınların ÜS’ye bağlı hastalıkların getirdiği yükün %18’ini gebelik, doğum ve doğum sonucuyla ilgili sorunlar oluşturmaktadır (Taşkın ve Zeyneloğlu, 2016). Dünya çapında yaklaşık olarak her yıl 295 bin kadın gebelik esnasında ya da doğumu takiben gelişen sağlık sorunları nedeniyle yaşamını yitirmektedir (WHO, 2019). Maternal hastalıkların yanı sıra yetersiz ve karşılanmayan ÜS gereksinimleri, bireylerde aile planlamasında karşılanmayan gereksinimin artmasına, istenmeyen gebeliklere, güvensiz ortamda düşüklerle, infertiliteye, cinsel yolla bulaşan hastalıklara, perinatal bebek ölümlerine ve servikal kanserlere neden olabilmektedir (AÇS/AP, 2009a). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), ÜS programının hedeflerine ulaşabilmesi için tüm bireylerin üreme ve cinselliğe bağlı hastalık ve sakatlıklardan korunması ve ihtiyaç olduğunda danışmanlık, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanması gerektiğini vurgulamaktadır (Taşkın ve Zeyneloğlu, 2016).

Üreme hakları, bir insanlık hakkı olarak görülmektedir. Tüm kadınların ve erkeklerin üreme ve cinsel yaşamlarına ilişkin tam, özgür ve bilinçli olarak karar verebilmeleri için yeterli düzeyde eğitim alma ve bilgi edinme hakları bulunmaktadır (AÇS/AP, 2009a). Kadın ve erkeklerin ÜS sorunlarından korunmaları için bu konuda doğru bilgilerinin olması ve olumlu davranışları göstermeleri gerekmektedir (Bayram Değer ve Balçı, 2018). Üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgi sahibi olma ile sağlık hizmetlerinden yararlanma ve kullanma arasında bir ilişkinin olduğu saptanmıştır (Yurdakul ve Ardıç Çobaner, 2015). ÜS hizmetleri multidisipliner bir ekiple birlikte verilmektedir. Hemşireler, bireylerin ÜS ile ilgili bakım gereksinimlerini üstlenecek sorumlu ekip üyeleri arasında yer almaktadır. Hemşirelerin uygun ve yeterli danışmanlık ve eğitim hizmeti vererek, bireylerin kendi sağlığına daha duyarlı olmalarını, bilinçli ve doğru bir şekilde karar almalarını sağlayarak toplumun ÜS konusunda bilincini yükseltebileceği ifade edilmektedir (Demirci ve Güngör, 2005). Ayrıca okul, hastane, halk sağlığı gibi farklı alanlarda çalışan hemşirelerin, üreme ve cinsel sağlığını iyileştirmede, planlanmamış gebelik ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyon oranlarını azaltmada daha fazla olanaklarının olduğu vurgulanmaktadır (Maria ve ark., 2017). Bireylerin ÜS programlarından etkili bir şekilde yararlanabilmesi için üreme sağlığı hizmetini sunan sağlık profesyonellerinin danışmanlık becerilerinin yükseltilmesi ve bilgisinin sürekli eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir (Yurdakul ve Ardıç Çobaner, 2015).

ÜS programı kapsamında mezuniyet öncesi yeterli bilgi ve beceriye sahip olan sağlık profesyonellerinin yetiştirilmesi, çalışma yaşamında hizmet içi eğitim yükünün azaltılmasında önemli olduğu vurgulanmaktadır (ÜSP, 2006). Araştırmanın yapıldığı üniversitenin sağlık yüksekokulunun hemşirelik bölümünün ders müfredatında ÜS sağlığı ile ilgili konular 14 hafta boyunca “Kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği” isimli zorunlu dersin haftalık 6 saati içerisinde farklı bölüm başlıkları altında değinilmekte ve “Gençlere yönelik üreme sağlığı” isimli seçmeli dersinde ise haftada iki saat olarak işlenmektedir. Bu derslerde edinilen bilgilerin, farklı çalışma alanlarında ÜS hizmeti verecek olan hemşirelik öğrencilerinin ÜS konusunda bilgi ve tutumlarına olan etkisinin bilinmesi önemlidir. Bireylerin inanç ve tutumları, sağlığın geliştirilmesinde ve korunmasında istenilen ya da olumsuz yönde sağlık davranışının

gelişmesinde etkili olmaktadır (Gözüm ve Çapık, 2014). Öğrencilerin ÜS tutumları ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi, mezuniyet öncesi hemşirelik öğrencilerinin ileride istenilen sağlık davranışlarını göstermelerinde etkili olabilecek inanç ve tutumları kazanmalarına yönelik yapılacak olan stratejik müdahalelerin tespitinde faydalı olabilecektir. Bu nedenle bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin ÜS tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Araştırma tanımlayıcı tiptedir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında bir üniversitenin sağlık yüksekokulunda hemşirelik bölümünde öğrenim gören 460 (297 kız, 163 erkek) öğrenci oluşturmuştur. Öğrenimine aktif olarak devam eden (N=419), hemşirelik bölümünde okuyan, verilerin uygulandığı tarih aralığında yüksekokulda bulunan ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak katılan tüm öğrenciler, araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip, çalışmanın dahil edilme ölçütlerine uyan tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmış ve araştırma 353 hemşirelik öğrencisiyle tamamlanmıştır (Evrenin %84.2'sine ulaşılmıştır).

Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Araştırmanın verileri, literatür bilgisi doğrultusunda hazırlanan (Koluaçık ve ark., 2010; Karabulutlu ve Kılıç, 2011; Özcan ve ark., 2016) "Veri Toplama Formu" ve "Üreme Sağlığı Ölçeği (ÜSÖ)" kullanılarak toplanmıştır.

"Veri Toplama Formu", sosyo-demografik özellikler ve ÜS olmak üzere iki bölümden ve 24 sorudan oluşmaktadır. Sosyo-demografik özellikler bölümünde, öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, sınıfı, medeni durumu, yaşadığı yer, aile tipi, kardeş sayısı, ebeveyninin eğitim durumu, mesleği, evlenme ve nikah şekli ve kiminle yaşadığına yönelik sorular bulunmaktadır. ÜS bölümünde ise ÜS'ye yönelik bilgi, bilgi kaynağı, sağlık hizmeti kullanımı, sağlığı hizmetlerini veren kişinin niteliklerine yönelik sorular yer almaktadır.

"Üreme Sağlığı Ölçeği" (ÜSÖ), Karaca Saydam ve ark., (2010) tarafından geliştirilmiştir. 17-30 yaş grubu bireylerde güvenilirliği yüksek olan ÜSÖ, beşli likert tipindedir ve her bir maddeden en düşük bir ve en yüksek beş puan alınabilmektedir. ÜSÖ'de ilk 16 madde ters ve diğer 18 madde ise doğrusal olarak puanlanmaktadır. Ölçekten en düşük 34 ve en

yüksek 170 puan alınabilmektedir. ÜSÖ'dan alınan puanlar yükseldikçe, gençlerin ÜS konusunda olumlu tutumlarının da arttığı belirtilmektedir. Orijinal ölçeğin genel toplamı için Cronbach alpha katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur (Saydam ve ark., 2010). Araştırmamızda, orijinal çalışmada olduğu gibi ÜSÖ'nun Cronbach alpha katsayısının 0.88 olduğu tespit edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama formları uygulanmadan önce, Etik Kurul'dan onay ve çalışmanın yapıldığı sağlık yüksekokulu müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Veri toplama formunun anlaşılabilirliğini ve geçerliliğini değerlendirmek için aynı okulun ebeklik bölümünde öğrenim gören 10 öğrenciye ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonunda gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra 19 Şubat-09 Mart 2018 tarihleri arasında hemşirelik bölümü öğrencilerine ders aralarında veri toplama araçları ve ÜSÖ uygulanmıştır. Öğrencilerden onam alındıktan sonra veri toplama araçlarını doldurmaları istenmiştir. Veri toplama formunun ve ölçeğin uygulanması ortalama 15-20 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler, SPSS IBM (24.0) paket program kullanılarak değerlendirilmiştir. ÜSÖ'nun genel toplamının geçerlilik ve güvenilirliğine Cronbach Alfa katsayısıyla bakılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı Shapiro-Wilk testiyle incelenmiştir. Araştırmada tanımlayıcı istatistik olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, ortanca ve %25-75'lik persentil değerler kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ile ÜSÖ'nun genel toplam puan ortancalarının karşılaştırılması, Mann-Whitney U ve Kuskal Wallis testleriyle incelenmiştir. Karşılaştırmalarda gruplar arasındaki anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için post hoc analizi ve Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. Karşılaştırmalarda elde edilen sonuçlar %95 güven aralığında ve p<0.05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın veri toplama formlarını uygulamadan önce Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nin Etik Kurulu'ndan 07.02.2018 tarih ve 05/02 sayılı etik kurul onayı ve çalışmanın yapıldığı sağlık yüksekokulundan kurum izni alınmıştır. Verileri toplamadan önce çalışmanın yapılma amacı anlatılmış, öğrencilerden araştırmaya gönüllü olarak katılmaları istenmiş, sözlü ve yazılı bilgilendirilmiş onamları alınmıştır.

Bulgular

Hemşirelik bölümü öğrencilerin yaş ortalaması 20.71±1.83 olup, %31.5'i 22 yaş ve üzerindedir. Öğrencilerin %72.0'ı kadın, %27.2'si üçüncü sınıfta öğrenim görmekte, %47.6'ı Anadolu, fen ve süper lisenden mezun, %49.6'sı ilçede doğmuş, %40.5'i ilkokulu bitirinceye kadar ilde yaşamış ve %66'sı araştırmanın yapıldığı dönemde yurttan ikamet etmektedir. Hemşirelik öğrencilerinin sadece %0.8'i evli, %90.9'u çekirdek aile tipine ve %34.6'ı iki kardeşi olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin %91.8'i anne-baba ile birlikte yaşadığını ifade etmiştir.

Hemşirelik öğrencilerinin ebeveyninin sosyodemografik özellikleri incelendiğinde öğrencilerin %51.6'sının annesinin ve %34.9'u babasının ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin %6.5'inin annesi ve %68.8'i babası gelir getiren bir işte çalışmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %90.7'i anne ve babasının sağ olduğunu ve birlikte yaşadığını, ebeveyninin %31.5'inin görücü usulü ile önceden tanışmadan evlendiğini ve %92.4'ünün hem resmi hem de dini nikaha sahip olduğunu belirtmiştir.

Hemşirelik öğrencilerinin %93.2'si üreme/cinsel sağlık konusunda bilgisi olduğunu, %53.8'i bu bilgiyi aile ve öğretmeninden edindiğini ve %61.2'si okulda gençlere üreme ve cinsel sağlık hizmetlerinin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilerin %69.1'i başvuruların ve konuşulan konuların saklı tutularak gençlere üreme ve cinsel sağlığı hizmeti verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin %86.4'ü donanımlı bir sağlık profesyoneli tarafından üreme ve cinsel sağlığı hizmetlerinin verilmesi gerektiğini bildirmiştir (Tablo 1).

Tablo 2'de, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancalarının dağılımı görülmektedir. Yaş grubu, öğrenim görülen sınıf, doğum yeri, ilkokulu bitirinceye kadar yaşanan en uzun yer, en son mezun olunan okul, aile tipi, kardeş sayısı ve 18 yaşına kadar birlikte yaşanan kişiler ile ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancaları arasında istatistiksel olarak farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır (p>0.05). Erkek öğrencilerin, kızlara göre anlamlı fark yaratacak şekilde ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancalarının daha fazla olduğu bulunmuştur (p<0.05) (Tablo 2).

Babanın öğrenimi dışında (p<0.05), ebeveynin sosyo-demografik özellikleri ile ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancaları arasında istatistiksel açıdan farkın anlamlı olmadığı

belirlenmiştir (p>0.05). Yapılan post hoc analizinde babanın öğrenimi ile ilgili çoklu grupların karşılaştırılması sonucunda, Bonferroni düzeltilmesine göre gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>0.05).

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinin bazı tanımlayıcı özellikleri ve üreme/cinsel sağlık bilgisi ve hizmetleri ile ilgili görüşleri (n=353)

Özellikler	n	%
Yaş Grubu ($\bar{X}\pm SS=20.71\pm 1.83$) (Min-Max=17-36)		
19 yaş ve altı	94	26.6
20 yaş	77	21.8
21 yaş	71	20.1
22 yaş ve üzeri	111	31.5
Cinsiyet		
Kadın	254	72.0
Erkek	99	28.0
Üreme/cinsel sağlık konusunda bilgisi		
Var	329	93.2
Yok	24	6.8
Bilgi edinme kaynağı (n=329)		
Arkadaş	63	19.1
Kitap/dergi/TV	70	21.3
Aile/öğretmen	177	53.8
Sağlık personeli	8	2.5
Pornografik içerikli yayınlar	11	3.3
Gençlere üreme/cinsel sağlık hizmetlerinin verilmesi gereken yer ile ilgili görüşler*		
Hastanede	98	27.8
Ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezlerinde	140	39.7
Okulda	216	61.2
Üniversitelerin öğrenci sağlık merkezlerinde	115	32.6
Sadece üreme/cinsel sağlık konusunda eğitim veren bağımsız danışma merkezlerinde	66	18.7
Diğer	6	1.7
Gençlere verilecek üreme/cinsel sağlık hizmetlerinin niteliği ile ilgili görüşler*		
Başvurular ve konuşulanlar saklı tutulmalı	244	69.1
Hem danışmanlık hem de tedavi hizmetlerini kapsamalı	211	59.8
Kolay ulaşılabilir bir yerde sağlanmalı	185	52.4
Hem kişisel hem de toplu hizmet alınabilmeli	151	42.8
Hizmet verilen zamanlar öğrencilere uygun olmalı	132	37.4
Kadınlara kadın, erkeklere erkek uzmanlar tarafından hizmet sunulmalı	143	40.5
Diğer	6	1.7
Gençlere yönelik üreme/cinsel sağlığı hizmetlerini veren kişilerin nitelikleri ile ilgili görüşler*		
Donanımlı bir profesyonel olmalı	305	86.4
Önyargısız ve anlayışlı olmalı	232	65.7
Yaşı genç olmalı	36	10.2
Yaşı öğrenciden büyük olmalı	57	16.1
Güvenilir olmalı	226	64.0
Gençlerle hasta-doktor ilişkisi değil, arkadaşça bir ilişki kurabilmeli	135	38.2
Diğer	3	0.8

*Katılımcılar birden fazla cevap verdikleri için n katlanmıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancalarının dağılımı (n=353)

Üreme Sağlığı Tutum Ölçeğinin Genel Toplamı				
Sosyo-demografik Özellikler	$\bar{X}\pm SS$	Ortanca	%25-75'lik persentil	İstatistik
Cinsiyet				
Kadın	96.27±16.44	99.00	93.00-106.00	M-U=9882.50
Erkek	100.14±19.11	104.00	94.50-111.00	$p=0.002^*$
Yaş Grupları				
19 yaş ve altı	96.34±15.64	100.00	92.00-106.00	$X^2=3.337$
20 yaş	95.12±18.83	100.00	91.00-107.00	$p=0.342^{**}$
21 yaş	100.80±15.07	101.00	95.00-107.00	
22 yaş ve üzeri	97.56±18.67	102.00	94.00-107.00	
Öğrenim Gördüğü Sınıf				
I. sınıf	99.35±11.33	101.00	93.50-106.00	$X^2=2.636$
II. sınıf	93.31±21.56	98.50	89.00-107.00	$p=0.451^{**}$
III. sınıf	98.77±17.97	102.00	95.50-106.00	
IV. sınıf	97.78±16.36	101.00	93.00-107.00	
Doğum Yeri				
İl	99.26±15.09	102.50	94.00-107.00	$X^2=2.639$
İlçe	96.88±17.30	99.00	93.00-107.00	$p=0.267^{**}$
Köy	92.85±22.99	100.00	90.50-106.00	
İlkokulu Bitinceye Kadar En Uzun Yaşadığı Yer				
İl	98.92±15.06	102.00	94.00-107.00	$X^2=0.462$
İlçe	95.63±19.83	100.00	93.00-107.00	$p=0.794^{**}$
Köy	97.66±15.84	101.00	93.50-107.00	
En son mezun olduğu okul				
Düz lise	97.99±16.05	101.00	92.50-107.00	$X^2=0.595$
Anadolu/fen/süper lise	96.88±18.17	99.50	93.00-107.00	$p=0.898^{**}$
Meslek lisesi	97.60±17.81	101.50	93.00-108.00	
Diğer	97.50±16.62	101.00	94.00-106.00	
Aile Tipi				
Çekirdek	97.02±17.55	101.00	93.00-107.00	M-U=4434.50
Geniş	100.75±14.20	102.50	96.50-108.50	$p=0.208^*$
Kardeş sayısı				
Kardeşi yok	105.00±9.38	106.00	98.00-112.00	$X^2=7.143$
1 kardeş	99.96±16.15	103.00	94.50-108.50	$p=0.067^{**}$
2 kardeş	95.36±20.59	102.00	92.00-107.00	
3 kardeş ve üzeri	97.19±14.90	99.00	92.00-106.00	
18 yaşına kadar birlikte kaldığı kişiler				
Anne-baba ile birlikte	97.29±17.09	101.00	93.00-107.00	M-U=4680.50
Diğer	98.07±19.75	99.00	93.00-109.00	$p=0.973^*$
Babanın Öğrenim Durumu***				
Okuryazar değil	94.00±30.12	106.00	99.00-111.00	$X^2=11.198$
Okuryazar	105.64±9.09	104.00	99.50-108.50	$p=0.048$
İlkokul mezunu	95.84±18.29	100.00	92.00-107.00	
Ortaokul mezunu	97.40±15.50	99.00	93.00-106.00	
Lise mezunu	96.54±16.53	100.00	93.00-106.00	
Üniversite ve üzeri	100.86±18.44	105.00	97.00-110.00	

* Mann-Whitney Test, ** Kruskal Wallis Test

Tablo 3. Öğrencilerin üreme ve cinsel sağlık bilgisi ve bilgi edinme kaynağına göre ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancalarının dağılımı (n=353)

Ebeveynin Sosyo-demografik Özellikleri	Üreme Sağlığı Tutum Ölçeği Genel Toplamı			İstatistik
	$\bar{X}\pm SS$	Ortanca	%25-75'lik persentil	
Üreme/cinsel sağlık konusunda bilgisi				
Var	97.83±16.90	101.00	93.00-107.00	M-U=3172.00
Yok	90.79±21.30	97.50	88.50-104.50	p=0.108*
Bilgi edinme kaynağı (n=329)				
Arkadaş	100.94±11.95	102.00	96.00-107.00	X ² =6.834
Kitap/dergi/TV	97.14±17.68	100.00	93.00-107.00	p=0.145**
Aile/öğretmen	97.20±16.93	101.00	92.00-106.00	
Sağlık personeli	85.00±33.14	98.00	56.50-105.00	
Pornografik içerikli yayınlar	104.00±16.33	107.00	103.50-113.00	

* Mann-Whitney Test, ** Kruskal Wallis Test

Üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgisi olanların olmayanlara göre ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancalarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ancak üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgisi olma durumu ile ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancaları arasında istatistiksel olarak farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır (p>0.05). Öğrencilerin bilgi edinme kaynakları incelendiğinde, pornografik içerikli yayınlardan bilgi edinenlerin diğer grup değişkenlerine göre ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancalarının daha anlamlı olduğu bulunmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin bilgi edinme kaynağı ile ÜSÖ'nun genel toplamından aldıkları puan ortancaları arasında istatistiki açıdan farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (p>0.05) (Tablo 3).

Tartışma

Hemşireler, ÜS konusunda yaptıkları danışmanlık hizmetlerinde tam ve doğru bilgilendirme yaparak, bireylerin doğru ve gönüllü karar vermelerine yardımcı olarak toplumun ÜS'yi yükseltmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda hemşirelerin uygun yaklaşımlarda bulunarak ve bireylerin kendi sağlığı konusunda bilinçli ve duyarlı olmalarını sağlayarak ÜS'yi olumlu yönde etkileyebileceği belirtilmektedir (Demirci ve Güngör, 2005). Toplumun ÜS bilincini yükseltebilmesi için öncelikle hemşirelerin bu konuda bilgilerinin olması gerekmektedir. Bu nedenle ÜS hizmeti sunacak olan hemşirelerin mezuniyet öncesi standart bilgi ve beceriye sahip olarak mezun olabilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (ÜSP, 2006). Araştırmamızda hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğunun (%93.2) üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgisinin olduğu

belirlenmiştir. Çorum'da yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin %48.4'ünün üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgi aldıkları saptanmıştır (Duman ve ark., 2015). Benzer şekilde Rize'de yapılan çalışmada, bu oran %61.2 olarak bulunmuştur (Gümüşler Başaran ve Naim, 2017). Gümüşhane'de sağlık, sosyal ve fen bilimleri bölümlerinde yapılan çalışmada, öğrencilerin %24.8'inin üreme ve cinsel sağlık konusunda hiç eğitim almadığı tespit edilmiştir (Özcan ve ark., 2016).Erzurum'da hemşirelik ve sağlık yüksekokulunda yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin %91.9'unun üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgi aldığı belirlenmiştir (Karabulutlu ve Kılıç, 2014). Elde ettiğimiz bu sonuç, araştırma evrenimizle uyum gösteren Karabulutlu ve Kılıç (2014)'ın çalışma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

ÜS konusunda üniversite öğrencilerinin bilgi edinme kaynaklarında farklılıklar bulunmaktadır. Anne, baba ve arkadaşan ziyade, üniversite öğrencileri ÜS konusunda bilgilerinin daha çok yazılı medyadan elde etmektedir (AÇS/AP, 2009b). Araştırmamızda öğrencilerin çoğunluğu, aile ve öğretmeninden üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgiyi edinmiştir. Duman ve ark. (2015)'nın çalışmasında, öğrencilerin %42.4'ünün anneden, %30.9'nun medyadan ve %29.5'nin öğretmenlerden üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgi edindikleri belirlenmiştir. Gümüşler Başaran ve Naim (2017)'in çalışmasında ise bilgi edinme kaynağının ilk üç sırasında sırasıyla internet, kitap ve televizyon yer almaktadır. Özcan ve ark. (2016)'nın çalışmasında da öğrencilerin %30.9'unun tv, internet, dergi ve gazeteden bu bilgiyi edindikleri tespit edilmiştir. Hemşirelik ve sağlık yüksekokulu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, bilgilerin %47.6'sının kitap,

dergi ve ansiklopediden ve %25.8'inin okul ve öğretmenlerden elde edildiği belirtilmektedir (Karabulutlu ve Kılıç, 2014). Yurt dışında yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerin cinsel sağlık sorunları veya soruları için bilgi kaynağı olarak çoğunlukla akranlarından faydalandıkları saptanmıştır. Aynı çalışmada öğrencilerin teknoloji kullanımı yoluyla mevcut hizmetlere ilişkin farkındalıklarını artırmaya ilgi duydukları ifade edilmektedir (Garcia ve ark., 2014). Araştırmamızda bilgi edinme kaynağının daha fazla aile ve öğretmen olmasında, yüksekokulumuzun üçüncü sınıfından itibaren öğrencilerin kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği ve gençlere yönelik üreme sağlığı derslerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda üniversite öğrencilerinin üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgiyi edinme kaynaklarının çeşitliliği, bu konuda doğru ve güvenilir bilgiyi nereden alabilecekleri konusunu düşündürmektedir. Bu durum, hemşirelik öğrencilerinin üreme ve cinsel sağlık konusunda doğru ve güvenilir bilgiyi mezuniyet öncesinde kazanmasının önemini göstermektedir. ÜS hizmetlerinin süreklilik ve bütünlük içerisinde, tüm ülkelerde ve uygun yaşta bireylere en kısa süre içerisinde Temel Sağlık Hizmetleri kapsamında çok geniş hizmet alanlarında verilebileceği belirtilmektedir (AÇS/AP, 2009a). Gençlerde ve çocuklarda cinsel sağlık eğitimlerinin ideal olarak ailede başlaması ve yaşına uygun olarak okullarda formal eğitimlerle beraber verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Cinsel sağlık eğitimlerinin aile, öğretmen, danışmanlık merkezi, akran, sosyal hizmetler, medya ve sağlık çalışanları gibi birçok bilgi kaynağının birleştirilerek verilmesinin daha etkili sonuçları olacağı bildirilmektedir (Çayır ve Kızılkaya Beji, 2015). Araştırmamızda öğrencilerin çoğunluğu, gençlere yönelik verilecek olan ÜS hizmetlerinin okulda verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Gaziantep Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %45.5'nin ÜS eğitimine ilkokulda başlanmasını istedikleri belirlenmiştir. Aynı çalışmada öğrencilerin %83.3'ünün okul müfredatının bir parçasına ÜS eğitiminin eklenmesi gerektiğini bildirilmiştir (Sohbet ve Geçici, 2014). Özcan ve ark., (2016)'nın yaptıkları çalışmada, kız öğrencilerin %54'ünün ve erkeklerin ise %46'sının okullarda cinsel ve ÜS konusunda bilgi verilmesini istedikleri saptanmıştır. Yapılan bir sistematik derlemede ise eğitime yapılan yatırımların bazı durumlarda cinsel ve üreme sağlığı üzerinde olumlu etkiler yarattığı belirtilmesine rağmen, bu etkilerin beklenildiği kadar büyük ya da

tutarlı olmayabileceğinden de bahsedilmektedir (Psaki ve ark., 2019). Her ne kadar çalışmalarda (Özcan ve ark., 2016; Sohbet ve Geçici, 2014) öğrencilere cinsel ve üreme sağlığına yönelik eğitimlerin verilmesine ihtiyaç duyulduğu vurgulansa da, Psaki ve ark., (2019)'nın çalışmasında belirttiği gibi mezuniyet sonrasında verilen bu eğitimlerin istenilen sonuçlarının çalışma alanlarına yansıtılıp yansıtılmadığına ilişkin araştırma sonuçlarının yayınlanması ve bu bulgular doğrultusunda stratejik müdahalelerin planlanması gerekmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında "Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi"nin Hedef 3.7 ve Hedef 5.6'sında, aile planlaması, bilgi ve eğitim de dahil olmak üzere cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine evrensel erişim ve üreme sağlığının ulusal strateji ve programlara entegrasyonu çağrısında bulunmaktadır (IPPF, 2021). Gençlere yönelik ÜS hizmetlerinin erişilebilir ve gizli olması, yargılayıcı olmaması ve tam kapsamlı bir biçimde sunulması gerekmektedir (AÇS/AP, 2009b). Araştırmamızda hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğu gençlere sunulacak olan hizmetlerde başvuruların ve konuşulan konuların saklı tutulması gerektiğine yönelik görüş bildirmiştir. Ayrıca yaklaşık olarak her on öğrenciden altısı hizmetin hem tedavi hem de danışmanlığı kapsamı gerektiğini beyan etmiştir. Karabulutlu ve Kılıç (2014)'in çalışmasında, öğrencilerin %49.7'sinin alınan hizmet kapsamının eğitim ve bilgilendirmeye yönelik olması gerektiğine ilişkin görüş ifade ettiği tespit edilmiştir. İnönü Üniversitesi öğrencileri ile yapılan çalışmada, araştırma bulgularımıza benzer şekilde gençlere yönelik ÜS hizmetlerinin niteliğinde başvuruların ve konuşulan konuların saklı tutulması gerektiğine ilişkin görüş oranının en yüksek olduğu saptanmıştır (Koluçak ve ark., 2010).

Üniversite öğrencilerinin cinsel sağlık sorunları için bakım aramayı düşündüklerinde sağlık hizmeti sunucularının özelliklerine dikkat ettikleri belirtilmektedir. Bir yandan, hizmet sunucularının profesyonel, uygun şekilde onaylanmış, cinsel sağlık ihtiyaçlarını veya endişelerini ele alan nitelikte olmalarını aynı zamanda da sağlık çalışanlarının ulaşılabilir olmasını istenmektedir. (Garcia ve ark.,2014). Gençlere ÜS hizmeti sunacak olan danışmanların güvenilir, sabırlı, açık, esnek, doğrudan yanıt veren, gizliliğe önem gösteren, saygılı, basit ve yaklaşımçı özelliklerinin olması gerektiği vurgulanmaktadır (AÇS/AP, 2009b). Araştırmamızda öğrencilerin %86.4'ü donanımlı bir

sağlık profesyoneli tarafından ve %65.7'si ön yargısız ve yargılayıcı olmayan kişilerle gençlere üreme ve cinsel sağlık hizmetlerinin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Üreme ve cinsel sağlık danışmanlığı sürecinde ilk sırada bilginin ve kararların paylaşımının güçlendirilmesi gerekmektedir (Yurdakul ve Ardıç Çobaner, 2015). Bu nedenle araştırma bulgularımızda olduğu gibi, sağlık profesyonelinin bunu yapabilmesi için iyi bir bilgi donanımına, yargılayıcı ve önyargılı olmayan, empatik, doğru ve tarafsız iletişim kurması çok önemlidir.

Bireylerin sağlık ya da hastalık hakkındaki düşünceleri, görüşleri, inançları ve tutumları, sağlık inançlarının oluşmasını etkilemektedir. Sağlık inançları ise hangi alanda olursa olsun bireylerin olumlu veya istendik ya da olumsuz davranışların eyleme geçmesinde etkili olabilmektedir. Olumlu sağlık davranışları ise hastalıklarından korunma, sağlığını sürdürme, geliştirme ve yeniden kazanma şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Reynolds ve ark., 2007). ÜSÖ'den alınan puanlar artıça olumlu ÜS'ye yönelik tutumlar artış göstermektedir (Saydam ve ark., 2010). Bu durumun aynı zamanda gençlerin olumlu ÜS tutumlarının istendik ya da olumlu sağlık davranışlarının eyleme geçebileceğini de göstermektedir. Araştırmamızda hemşirelik öğrencilerinin ÜSÖ'nun genel toplamından ortalama 97.35±17.29 puan aldıkları belirlenmiştir. Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerle yapılan bir çalışmada ÜS eğitimi vermeden önceki ÜSÖ'nun genel toplamından ortalama 146.14±15.95 puan aldıkları saptanmıştır (Aşçı ve ark., 2016). Araştırmamızda elde ettiğimiz bu oran, Aşçı ve ark., (2016)'nın çalışma sonucuna göre oldukça düşük olduğu bulunmuştur. Bu sonucun elde edilmesinde, araştırmanın küçük bir grupta yapılarak ve farklı şehirlerde yapılmasının etkili olduğu düşünülmektedir. ÜSÖ'den en az 34 ve en çok 170 puan alınabildiği (Saydam ve ark., 2010) düşünüldüğünde, araştırmamızda hemşirelik öğrencilerinin orta düzeyde ÜS'ye yönelik olumlu tutumlarının olduğu belirlenmiştir. Bu durum, mezuniyet öncesinde hemşirelik öğrencilerinin ÜS'ye yönelik bilgilerinin artırılmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Bireylerin cinsiyet, yaş, gelir ve öğrenim düzeyi, etnik köken, gibi sosyo-demografik özellikleri, bilişsel-algisal faktörleri üzerinden sağlığı koruma ve geliştirme davranışlarını dolaylı olarak etkileyebilmektedir (Gördes Aydoğdu ve Bahar, 2011; Ersin ve Bahar, 2012). Araştırmamızda erkekler kadınlara göre anlamlı olarak daha fazla

ÜS'ye yönelik olumlu tutum gösterdikleri saptanmıştır. Bu sonuç, kadınların daha geleneksel bakış açısıyla yetiştirilmesinden ve cinselliğin bir tabu olarak görülüp kendini rahatça ifade edememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bireylere grup ya da toplum temelli olarak verilen sağlık eğitimi, yeni bilgilerin öğrenilmesini, tutumlarının değiştirilmesini, yeni bilgi ve becerinin kazandırılmasını sağlamaktadır (Yurdakul ve Ardıç Çobaner, 2015). Araştırmamızda yaklaşık olarak her on öğrenciden dokuzunun üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgi aldığını belirtmesine rağmen, bilgi alan ve almayanlar arasında ÜS tutumları arasında bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca anlamlı olmasa da pornografik yayın içeriğinden bilgi alan öğrencilerin, diğer gruptakilere göre daha fazla olumlu ÜS tutumunun olması düşündürücü bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuçlar, bilgi almak yerine alınan bilginin içeriğinin ve hangi kaynaktan nasıl edinildiğinin ÜS tutumunu etkilediğini incelememiz gerektiğini düşündürmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmamızda hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğunun üreme ve cinsel sağlık konusunda bilgi almalarına karşın, istenilen düzeyde ÜS tutumlarının olmadığı belirlenmiştir. Kadınların erkeklere göre daha az olumlu ÜS tutumlarının olduğu saptanmıştır. Sosyodemografik özelliklerin, bilgi almanın ve bu bilgileri edinilen kaynağın ÜS tutum gelişmesini etkilemediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, ileride üreme ve cinsel sağlık konusunda halka eğitim ve danışmanlık verecek, doğru ve bilinçli olarak karar vermelerine yardımcı olacak olan hemşirelik öğrencilerinin, mezuniyet öncesinde iyi düzeyde ÜS konusunda eğitimden geçmeleri gerektiğini göstermiştir. Bu nedenle ÜS konusunda olumlu tutum geliştirmelerinde hemşirelik öğrencilerine akran, bireysel ve toplu eğitimler yapılması ve eğitimlerin belirli aralıklarla tekrarlanması, danışmanlık hizmetleri sağlanması ve ders müfredatlarında ünite bazında konuya ağırlık verilmesi önerilmektedir. Öğrencilerin ÜS konusunda aldığı bilgilerin içeriklerinin tutumlarını nasıl etkilediğinin incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca kadınlar başta olmak üzere öğrencilerin kendini ÜS konusunda daha iyi ifade etmelerini ve olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak için deneysel çalışmaların yapılması tavsiye edilmektedir.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee

Approval: Araştırmanın veri toplama formlarını uygulamadan önce Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nin Etik Kurulu'ndan 07.02.2018 tarih ve 05/02 sayılı etik kurul onayı ve çalışmanın yapılacağı sağlık yüksekokulundan kurum izni alınmıştır. Verileri toplamadan önce çalışmanın yapılma amacı anlatılmış, öğrencilerden araştırmaya gönüllü olarak katılmaları istenmiş, sözlü ve yazılı bilgilendirilmiş onamları alınmıştır.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: FK, SK, PK; Tasarım: FK, SK, PK; Veri toplama ve/veya Veri İşleme FK, PK; Analiz ve/veya Yorum: PK; Kaynak tarama; FK, SK, PK; Makalenin Yazımı: FK, SK, PK; Eleştirel inceleme: FK,SK,PK.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda hemşirelik öğrencilerinin mezuniyet öncesi ÜS konusunda eğitimden geçmeleri gerekmektedir.
- Mezuniyet öncesi durumu değerlendirmesi nedeniyle yeni çalışmalara kaynak olması ve katkı sağlaması açısından önemlidir.

Kaynaklar

- Aşçı Ö, Gökdemir F, Çiçekoğlu E (2016). Hemşirelik öğrencilerine akran eğitimciler ile verilen üreme sağlığı eğitiminin etkinliği. Sağlık Bilimleri ve meslekleri Dergisi, 3(3), 173-183.
- Aydın S (2000). Erkek üreme sağlığı. Van Tıp Dergisi, 7(3), 117-119.
- Bayram Değer V, Balcı E (2018). Adölesan dönemde üreme sağlığı, cinsellik ve cinsel eğitimin önemi. Turkish Studies, 13(4), 1423-1448.
- Çayır G, Kızılkaya Beji N (2015). Cinsel sağlık eğitimi. Androloji Bülteni, 17(62), 231-240.
- Demirci H, Güngör İ (2005). Üreme sağlığı hizmetlerinde sağlık eğitiminin önemi ve yeri. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 13(55), 171-178.
- Duman BN, Yılmazel H, Topuz Ş, Başcı AB, Koçaki YD, Büyükgönenç L (2015). Üniversiteli gençlerin üreme sağlığı ve cinsel sağlığa ilişkin bilgi, tutum ve davranışları. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E-Dergisi, 3(1), 19-32.
- Ersin F, Bahar Z (2012). Sağlığı geliştirme modellerinin meme kanseri erken tanı davranışlarına etkisi: bir literatür derlemesi. DEUHYO ED, 5(1), 28-38.

- Garcia CM, Lechner KE, Frerich EA, Lust KA, Eisenberg ME. (2014). College students' preferences for health care providers when accessing sexual health resources. Public Health Nursing, 31(5), 387-394. <https://doi.org/10.1111/phn.12121>.
- Glasier A, Gülmezoglu AM, Schmid GP, Moreno CG, Van Look PFA (2006). Sexual and reproductive health: a matter of life and death. Lancet, 368(9547), 1595-1607.
- Gördes Aydoğdu N, Bahar Z (2011). Yoksul kadınlarda sağlık inanç modeli ve sağlığı geliştirme modeli kullanımının meme ve serviks kanseri erken tanı davranışlarındaki değişime etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 4(1), 34-40.
- Gözüm S, Çapık C (2014). Sağlık davranışlarının geliştirilmesinde bir rehber: sağlık inanç modeli. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 7(3), 230-237.
- Gümüşler Başaran A, Naim N (2017). Information, attitudes and behaviours about reproductive health of a university's students. International Journal of Caring Sciences, 10(3), 15545-15553.
- International Planned Parenthood Federation (IPPF) (2021). Sustainable Development Goals. Erişim tarihi: 23.07.2021 tarihinde <https://www.ippf.org/our-approach/advocacy/sustainable-development/goals>
- Karabulutlu Ö, Kılıç M (2011). Üniversite öğrencilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 14(2), 39-45.
- Karaca Saydam B, Çeber E, Bilge A, Öztürk Can H, Mermer G, Demirel Öz M, Özentürk G (2010). Türk adölesanları için üreme sağlığı ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği. Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi, 30(2), 659-68.
- Koluçak S, Güneş G, Pehlivan E (2010). İnönü üniversitesi öğrencilerinin üreme sağlığı konularında bilgi düzeyleri ve hizmetten beklentileri. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 17 (1), 7-14.
- Maria DS, Guilamo-Ramos V, Jemmott LS, Derouin A, Villarruel A (2017). Nurses on the frontlines: improving adolescent sexual and reproductive health across healthcare settings. American Journal of Nurses, 117(1), 42-51. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000511566.12446.45>
- Özcan H, Kızılkaya Beji N, Karadağ A, Emlik K (2016). Üniversite öğrencilerinin üreme ve cinsel sağlığa yönelik bilgi düzeyleri. Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, 7, 83-97.
- Psaki SR, Chuang EK, Melnikas AJ, Wilson DB, Mensch BS (2019). Causal effects of education on sexual and reproductive health in low and middle-income countries: A systematic review and meta-analysis. SSM- Population Health, 2(8), 100386. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2019.100386>.

- Reynolds KD, Metz DS, Unger J (2007). Health behavior research and intervention. R. Wallace (Der.) Public health and preventive medicine içinde (ss.941-942), New York, NY, The McGraw-Hill Companies.
- Sohbet R, Geçici F (2014). Examining the level of knowledge on sexuality and reproductive health of students of Gaziantep University. *Sexuality& Disability*, 32, 75–84.
- Taşkın L, Zeyneloğlu S (2016). Cinsel sağlık/üreme sağlığı. L. Taşkın (Der.), Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği içinde (ss.20-41), Ankara, Akademisyen Tıp Kitabevi.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (AÇS/AP) (2009a). Üreme sağlığına giriş katılımcı rehberi. Erişim Tarihi: 22 Mart 2021, <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/a%C3%A7sap40.pdf>
- T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (AÇS/AP) (2009b). Gençlere yönelik üreme sağlığı hizmetleri katılımcı kitabı. Erişim Tarihi: 23 Mart 2021, file:///C:/Users/Sony/Downloads/_Ekutuphane_kitaplar_a%C3%A7sap41%20(1).
- Türkiye Üreme Sağlığı Programı (ÜSP) (2006). CS/ÜS mezuniyet öncesi eğitimini güçlendirme projesi, tıp müfredatı. Erişim Tarihi: 22 Mart 2021, <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/a%C3%A7sap6.pdf>.
- World Health Organization (WHO) (2019). Maternal mortality. Erişim Tarihi: 27 Mart 2021, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality>.
- World Health Organization (WHO) (2021). Reproductive health in the Western Pacific. Erişim Tarihi: 26.07.2021, <https://www.who.int/westernpacific/health-topics/reproductive-health>
- Yurdakul M, Ardiç Çobaner A (2015). Üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetlerindesağlık eğitimi, iletişim ve danışmanlık. *Türkiye Klinikleri Journal Obstetrics-Women's Health Diseases Nursing-Special Topics*, 1(2), 28-34.